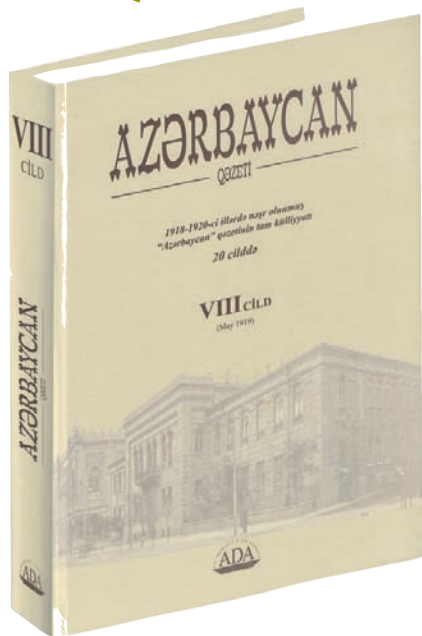

ADA Universiteti "Azərbaycan" qəzetinin (1918-1920-ci illər) tam külliyyatından VIII cildi nəşr edib

Yarandığı gündən Azərbaycan tarixi irsinin araşdırılmasına böyük töhfə verən ADA Universiteti növbəti uğurlu layihəni həyata keçirməkdədir. Layihənin təşəbbüskarı ADA Universitetinin rektoru səfir Hafiz Paşayevdir. Bu layihə, ilk növbədə, Azərbaycan jurnalistikasına və xalqımıza çox dəyərli töhfə olmaqla yanaşı, həm də tariximizin öyrənilməsində yeni səhifə açır.

AZƏRTAC xəbər verir ki, ADA Universitetinin təşəbbüsü və dəstəyi ilə Xalq Cümhuriyyətinin rəsmi orqanı olan "Azərbaycan" qəzetinin 1918-1920-ci illərdə çap olunmuş tam külliyyatından VIII cildi latın qrafikasında nəşr edilib. Səkkizinci cild 1919-cu ilin may ayını (170-191-ci nömrələri) əhatə edir. Qəzetin topluya daxil edilmiş 1919-cu il 28 may tarixli nömrəsi diqqəti xüsusilə cəlb edir. Xalq Cümhuriyyətinin elan edilməsinin ildönümünə həsr edilmiş bayram nömrəsində bu tarixi hadisə münasibətilə keçiriləcək dövlət tədbirləri, mərasimləri haqqında məlumatlar yer alıb, 1918-ci il mayın 28-də Tiflisdə qəbul edilmiş "İstiqlal Bəyannaməsi" dərc edilib. Eyni zamanda, bu nömrədə bayram ovqatını ifadə edən "İstiqlaliyyət", "Bir yaş", "Şərəfli bayram", "Nə böyük bayram", "Azərbaycan istiqlalı", "Böyük bir gün", "Türk şüərası və istiqlal" kimi bir-birindən maraqlı yazılar çap olunub. Həmin məqalələrdə Xalq Cümhuriyyətinin elan olunmasının sevincini, bu hadisənin gətirdiyi sonsuz qürur hissələrini və eyni zamanda, Cümhuriyyətin gələcəyi ilə bağlı peşəkar analiz və təhlilləri özündə əks etdirən fikirlər yer alıb.

Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti parlamentinin orqanı olan "Azərbaycan" qəzetində rast gəlinən xəbərlər o dövrün hadisələrinə dair ilkin mənbələrdir. Məsələn, VIII cildə "Ermənistanın vüsatı" (1919-cu il, 25 may, N 187) sərlöv-həli yazıda oxuyuruq: "Yer üzündə cümlətanı 4-5 milyonluq olan erməni tayfası tarixlərdə əsl qaranlıq və indi süni bir tərzdə ixtira olunmuş "Haykakan" dövləti yolunda can, mal və qələm ilə çalışırlar, vuruşurlar. Mərnamə nail olmaq üçün heç bir şeyi müzayiqə etməyirlər (əsirgəməyirlər). Hətta bu yolda lazım görülərsə, böhtan, fitnə, haqqı batıl [göstərmək] kimi ədalət və insaniyyətdən uzaq, qeyri-məşru (qanunsuz) şeylərdən də çəkinməzlər. Ermənilər hansı bir yerdə yaşayırlar yaşasınlar, hansı bir partiyada işləyirlər işləsinlər, yenə axır ki, məqsədləri "Hayastan"ın istiqlalıdır (gələcəyidir). Bunu qazanmaq üçün, bir vaxt rus istibdadının ən

sadiq bəndlərindən sayılaraq Loris-Məlikovlar imperator saraylarına qədər yaxınlaşdılar. Hətta zimami-hökuməti (hökumətin cilovunu) ələ almaq məqsədinə cürətləndilər. Erməni hiyləsini anlamış imperatorun müqərrəbləri (yaxınları) dərhal Loris-Məlikovu kənar etdilər. Lakin ermənilər məyus olmayaraq Peterburq saraylarından Qafqaz canişini Vorontsov-Daşkov sarayına köçürdülər. Erməni qadını vasitəsilə qoca və düşkün canişini ələ alıb, onun icazəsi ilə daşnak partiyasını tərtib verirlər. Bundan sonra erməni "cürəti" bir dərəcəyə çatır ki, bir tərəfdən sərhədi keçib Türkiyə ermənilərini silahlandıraraq üsyana hazırlanırlar, o biri tərəfdən də Qafqazda erməni mənafeyinə müxalifət göstərmiş rus qubernator və generallarını terror vasitəsilə qətlə yetirirlər. Gürcüstanda və Azərbaycanda bunlar törətdiyi əməllərə qarşı gürcülər və müsəlmanlar mat və mütəhəyyir [heyrdə] qalmışdılar...".

Elə həmin nömrədə digər bir yazı - "Naxçıvan və Qarabağ" yazısı da bu günün oxucusuna erməni hiyləgərliyi və saxtakarlığını bütün çılpıqlığı ilə açıb göstərir: "Naxçıvan müsəlmanları Ararat hökumətinə tabe olmaq istəmədiyi kimi, Qarabağ erməniləri də Azərbaycan hökumətinə təbəəlik etmək istəməyirdilər və istəməyirdilər.

Naxçıvan müsəlmanlarının böylə rəftara haqları vardı. Çünki oraların müsəlmanları ədədcə ermənilərdən çox olub, yerlərinin böyük qismi də müsəlmanlara məxsusdur. Halbuki ədədcə müsəlmanlardan az və yer-yurdca müsəlmanlardan kasıb olan Qarabağ erməniləri bu iddialarında heç bir haqqa malik deyildirlər və əlavə, bu haqsız fikir və iddia bütün Qarabağ ermənilərinin arzusu olmayıb, bəlkə daşnak partiyasının fitnə və intriqası nəticəsidir. Halbuki Ermənistanına tabe olmamaq təşəbbüsləri ümum Naxçıvan müsəlmanlarının öz arzuları idi. İngilislər bu məsələ-

ləri həll etmək istədilər. Məlum oldu ki, Naxçıvanı məhəlli [yerli] müsəlmanların haqlı arzusuna rəğmən Ermənistanına xilaf olaraq Azərbaycana mütəəlliq etməyə (bağlamaq) əsası ilə iş görmək fikrindədirlər. Bu fikri yeritmək üçün general Devini Ararata köməyə və miralay (polkovnik) Şattivortu da Azərbaycana mədədə məmur etdilər...".

Kitabı vərəqlədikcə oxucuda 1919-cu ilin siyasi hadisələri, ölkənin təhsil və mədəni həyatı haqqında geniş təsəvvür yaranır. Qəzetin bu cildə toplanan nömrələrində o dövrdə Azərbaycanın, regionun və beynəlxalq aləmin gündəm mövzularına dair müxtəlif səpkili informasiyalar da yer alıb.

ADA Universitetinin rektoru Hafiz Paşayev kitaba "Ön söz"də yazır: "Azərbaycan" qəzetindəki materiallar Azərbaycan Cümhuriyyətinin bilavasitə tarixini əks etdirir. Qəzetin səhifələrində Azərbaycan Hökumətinin qərarları, Parlament üzvlərinin çıxışları, paytaxtda və bölgələrdə baş verən hadisələrin təfərrüatları, müxtəlif təhlillər, xatirələr öz əksini tapıb. Günümüzdə xüsusi əhəmiyyət kəsb edən Qarabağ, Zəngəzur bölgələrinə dair materiallar oxucularda böyük maraq doğuracaqdır. Eləcə də Azərbaycan Cümhuriyyətinin xarici dövlətlərlə münasibətləri, dövrün ab-havası müfəssəl şəkildə qəzetin səhifələrində əks olunub. Ümumiyyətlə,

yətlə, bu qəzetin transliterasiyası Azərbaycan Cümhuriyyəti tarixşünaslığında yeni bir səhifə açacaq və gələcək tədqiqatlar üçün mühüm stimol olacaqdır.

İlk dörd nömrəsi Gəncədə, sonrakı nömrələri Bakıda nəşr edilən "Azərbaycan" qəzetinin 15 sentyabr 1918 - 28 aprel 1920-ci il tarixləri arasında 443 nömrəsi çapdan çıxmışdır. Qəzetin redaktorları müxtəlif vaxtlarda Ceyhun bəy Hacıbəyli, Şəfi bəy Rüstəmbəyli, Üzeyir bəy Hacıbəyli və Xəlil İbrahim kimi dövrün qabaqcıl ziyalıları olmuşdur. Qəzet əksəriyyətlə 4 səhifə həcmində çıxsa da, bəzi nömrələrdə səhifələrin sayı fərqlilik göstərir. Hər səhifədəki səturların sayı və səhifələrin ölçüsü, qəzetin çap olunduğu 19 ay yarımliq müddət ərzində bir neçə dəfə dəyişmişdir".

Qəzetin mətnlərini filologiya üzrə fəlsəfə doktoru Mehdi Gəncəli, filoloq, tərcüməçi Azad Ağaoğlu transliterasiya edib. Nəşrin elmi redaktoru isə akademik Teymur Kərimlidir.

Qeyd edək ki, "Azərbaycan" qəzetinin 1918-1920-ci illərdə nəşr olunmuş 443 nömrəsinin transliterasiya ilə 20 cildə çapı nəzərdə tutulub. ■